

KÜRESELLEŞMENİN İSTİHDAMA ETKİLERİ

Yrd. Doç. Dr. Zeynep ERDİNÇ

ÖZET

Dünya ülkeleri arasındaki ekonomik, siyasi, sosyal ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik ayrımlara dayanan kutuplaşmaların çözülmesi ve ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması anlamına gelen küreselleşme, gittikçe daha fazla ülkeyi uluslararası ve bölgesel anlaşmalarla etkisi altına alarak dünyayı tek bir pazar haline getirmeye çalışmaktadır.

Küreselleşme sürecinde bütünleşen tüm ülkelerin bütün sektörlerinde kazançlı çıkacakları varsayıyordu. Ancak teknolojik gelişme ve artan rekabet koşullarında gelişmiş ülkelerin sermayesi için küreselleşme giderek küresel çapta güç kazanma anlamına gelirken, gelişmekte olan ülkelerin emeği için anlamı, kazandığı haklardan bazı ödümler vermeye zorlanmasıdır. Gelişmekte olan ülkeler alternatif politikalar üretmezlerse gelişmiş ülkelerle aralarındaki fark daha da büyüyecektir.

GİRİŞ

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında ekonomi alanı öncelikli olmak üzere hızlı bir etkileşim yaşanmaktadır. Uluslararası rekabet ve teknolojiye görülen gelişmeler, dünya ekonomisinde önemli değişimlere neden olmaktadır. Toplumlar sermayenin emeğin ve hizmetin mobilitesine doğru gitmektedir. Uluslararası düzeyde sermaye hareketlendikçe, işgücü karşısında güç kazanmakta, sermaye mal ve hizmet üretimini coğrafi alana yaydıkça emek kullanımını açısından küresel olanaklara ulaşmakta ve en verimli emeği seçebilmektedir.

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna doğru değişim yaşanırken emek yoğun çalışma yerini bilgi yoğun çalışmaya bırakarak ekonomik, yapısal ve sosyal değişim gerçekleşmektedir. Küreselleşmenin getirdiği dünyadaki yapısal değişime ayak uyduramayan sanayileşmiş ülkelerde de son yıllarda işsizlik problemi ortaya çıkmıştır. Çalışmamızda küreselleşmenin bir bütün olarak Dünyada ve Türkiye’de istihdama etkileri açısından değerlendirilmeye çalışılacaktır.

I. KÜRESELLEŞME

1. Küreselleşmenin Tanımı

Uluslararası sistemlerdeki iktisadi, siyasi ve sosyal değişimler yeni dünya ekonomi düzeni üzerinde çeşitli eğilimler ortaya çıkarmıştır. Bu eğilimler Küreselleşme, bütünleşme, globalleşme veya tek dünya düzeni gibi adlandırılmaktadır. Küreselleşme çok boyutlu bir kavram olduğundan değişik tanımlarla ifade edilmektedir.

Küreselleşme ya da global bütünleşme; global entegrasyon, ülkeler arasındaki iktisadi, siyasi ve sosyal ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin, inanç ve beklentilerinin daha iyi tanınması ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması gibi farklı görünen ancak birbirleriyle bağlantılı olguları içerir. Bir anlamda maddi ve manevi değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması anlamına gelir.¹

Küreselleşme; kumanda ekonomisinin küçülmesi, devletin bütün sosyal ve ekonomik işlevlerinden vazgeçmesi, pazarın dünya ölçeğinde büyümesi, ulusal sınırların dışına çıkması dünyanın tek Pazar haline gelmesidir.²

Küreselleşme, Uluslararası sermayenin dünya çapında hareketliliğini, piyasaların birbirine açılmasını ve ticaretin serbestleşmesini, uluslararası şirketlerin küresel şirketlere dönüşmesini yani kapitalist ekonominin dünyaya daha fazla açılmasını sağlayan bir gelişmedir. Bu gelişmenin sonucunda uluslararası sermaye denetlenememekte bir çok toplumda ve işgücünde sorunlar yaşanmaktadır.

Uluslararası sermayenin artan gücü karşısında bugün hala varlıklarını koruyabilen, fakat sınırlı bir müdahale ve denetim uygulayabilen iki güç kaynağından söz edebiliriz. Birincisi ulusal devletler, ikincisi de II. Dünya savaşı sonrasında kazandığı yasal haklar ve sendikal örgütlenmeler içinde belirli bir güç konumuna gelen işgücü. Sermaye bu iki güce karşı birbirini tamamlayan iki strateji ile ortaya çıkmakta ve onları giderek pasifize edecek koşullar yaratmaktadır. Ulusal ekonomiler ve ulusal devletler karşısındaki stratejisi küreselleşme, mikro düzeyde ve emek karşısında uyguladığı stratejisi ise esnekliktir.³

¹ DPT: 1995, 2.

² ŞAYLAN: 1997, 9.

³ KORAY: 1997, 18.

2. Küreselleşmenin Gelişimi

Küreselleşmenin 400 yılı aşan bir tarihi vardır. Fakat 1960'lı yılların başına kadar küresel, küreselleşme, küreselleşen gibi kavramların kullanımı pek yaygın değildir.⁴ Ekonomik bütünleşme hareketi de diyebileceğimiz küreselleşme 1950 ve 1960'lı yıllarda uluslararası ticaret alanında etkisini göstermeye başlamıştır. II. Dünya savaşı sonrasında Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası ve Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) kurulmuştur. Bu kuruluşların amacı uluslararası iktisadi düzenin altyapısını oluşturabilmek, dünyada makro ekonomik denge elde edebilmek ve dış ticarete kazanç sağlamaktır. Diğer bir deyişle iktisadi küreselleşmeyi hızlandırmaktır.

Aynı ekonomik yapıya ve benzer milli kaynaklara sahip gelişmekte olan ülkelerin 1960'lı yıllarda kurdukları ekonomik birleşmeler AB dışında 1970'li yıllarda dağılmaya başlamıştır. 1980'li yıllara gelindiğinde Uluslararası ekonomiler birbirlerine daha fazla bağımlı hale gelmiş ve ticaret anlaşmaları, bölgesel ekonomik işbirliği çabalarındaki yoğunluk, (AB, EFTA, NAFTA, Karadeniz Ekonomik İşbirliği gibi) uluslararası düzeyde firmalararası ilişkilerin hızını artırarak bu ilişkilerin doğrudan yapılmasını sağlamıştır.

Gelişme yolundaki ülkelerin kendi aralarında bölgesel anlaşmalar imzalayarak çeşitli ekonomik birleşmelere yönelmelerinin arkasında politik, stratejik ve ekonomik sebepler vardır. Bunlar;⁵

-Gelişme yolunda olan ülkeler, biraraya gelerek toplu bir satınalma gücü oluşturmak, çok taraflı ticaret görüşmelerinde beraberce davranarak pazarlık güçlerini artırmak, pazara giriş şartlarını lehlerine çevirmek arzusundadırlar.

-Güvenlik ve stratejik altyapı yatırımları konularında karşılıklı çıkarlar doğrultusunda işbirliğinde bulunmayı hedeflemiştirler.

-Aralarındaki ticaretin gelişimini, ekonomik reformların hızlandırılmasını istemektedirler.

Dünya geleneksel siyasi blokların ortadan kalktığı her alanda liberal eğilimlerin güçlendiği, teknolojik gelişmenin sınır tanımaz bir şekilde önemli değişimlere yol açtığı bir dönemden geçmiştir. Mal ve finans piyasaları ulusal sınırları sürekli olarak zorlamakta ve ülkelerin bireysel boyutlarını aşmaktadır. Haberleşme ve ulaştırma teknolojilerindeki hızlı gelişme ise, hem bu sürenin bir ürünü, hem de motoru olmakta ve dünyayı ekonomik siyasal ve kültürel bir küreselleşmeye doğru itmektedir. Bu hareket demokratikleşme, hukukun üstünlüğü, insan hakları, liberalizm gibi değerler etrafında gelişme göstermektedir.⁶

Ülkeler, toplumlar ve bireyler arasında bir etkileşim her zaman varolmuştur. Bugünkü teknik imkanlarla da bu etkileşim artmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan

⁴ WATERS: 1995, 2.

⁵ KARLUK: 1998, 208.

⁶ DPT: 1995, 2.

ülkeler arasında ekonomi alanı öncelikli olmak üzere hızlı bir etkileşim yaşanmaktadır.

Ekonomi açısından küreselleşme özellikle 1980'li yıllarda önem kazanmıştır. Bu yıllardan itibaren dünyadaki endüstriyel şirketler, hızlı pazar değişiklikleri, ürün ve üretim teknolojisi değişiklikleri ve giderek zorlaşan rekabet koşullarından önemli ölçüde etkilenmeye başlamışlardır. Özellikle pazarların doyuma ulaşması müşterileri daha seçici kılmış ve ürün çeşitliliğini arttırmıştır. Ayrıca artan rekabet ve teknolojik gelişmeler ürünlerin yaşam evrimlerini kısaltmıştır. Sonuçta firmalar stok düzeylerini en aza indirgeyen, kaliteli fakat düşük maliyetli üretim yapan, ürün ve taleplerdeki değişikliklere karşı daha esnek olan üretim ve üretim yönetimi teknolojilerini kullanmak ve geliştirmek durumunda kalmışlardır. Bu durum birçok firmanın üretim otomasyonu ve entegrasyonu programları çerçevesinde esnek üretim sistemlerini devreye sokmasına neden olmuştur.⁷

Günümüzde uluslararası rekabet ve teknolojiye görülen gelişmeler, dünya ekonomisinde önemli değişimlere de neden olmuştur. Ürünlerin, piyasaların, firmaların, işletmelerin üretim faktörlerinin birbirlerine bağımlı hale gelmeleri firmalar arası ilişkileri güçlendirmiştir. Üretim coğrafi olarak yayılmış, firmalararası anlaşmalar ve karma firmaların kurulmasında önemli artışlar olurken, lisans bırakma, birleşme, ortak araştırma geliştirme (AR-GE) ortak mal ve hizmet üretimi geliştirmiştir.

Küreselleşme eğilimi bütün ekonomileri yeni bir sürecin içerisine sokmuştur. Bu süreçteki en büyük özellik toplumların giderek sermayenin, emeğin ve hizmetin mobilitesine doğru gitmesidir. Sınırlar artık yavaş yavaş ortadan kalkmakta ve dünyadaki ülkeler küreselleşme doğrultusunda daha ucuz ve daha kaliteli emeği bulma çabası içerisine girmektedir. Bu da uluslararası rekabetin globalleşmeyle beraber meydana getirdiği durumdur.

Uluslararası düzeyde sermaye hareketlendikçe işgücü karşısında güç kazanmakta, sermaye mal ve hizmet üretimini coğrafi alana yayıldıkça emek kullanımı açısından küresel olanaklara ulaşmakta ve en verimli emeği seçebilmektedir.

Sermayenin hareketliliğinin en önemli nedeni işgücü maliyetlerini ucuzlatmaktır. Uluslararası şirketler küresel çapta, büyük işletmeler ulusal çapta işlerini parçalara bölüp bunların bir bölümünü ucuz emek sunan ülkelere veya aynı ülke içinde alt işverenlere (taşeronlara) aktarmaktadır. Sermaye bugün küresel rekabete uyum sağlayabilmek için işgücü maliyetlerini ucuzlatma gibi kendisi açısından haklı görünen bir gerekçeyle yalnız yeryüzünün öteki kaynaklarını değil işgücünü de küresel çapta ele alıp değerlendirmektedir. Sermaye için artık herhangi bir ülkeye ait bir işgücü piyasası ve onun getirdiği bazı sınırlamalar veya kurallar değil, küresel çapta bir işgücü sunumu söz konusudur. Bu nedenle işgücü coğrafi açıdan olmasa da, emek sunumu ve çalışma koşulları açısından ister istemez küreselleşme sürecine girmiştir.⁸

⁷ DPT: 1995, 3.

⁸ KORAY: 1997, 17.

II. KÜRESELLEŞMENİN İSTİHDAMA ETKİSİ

1. Küreselleşmenin Dünyada İstihdama Etkisi

Günümüzde ülkelerin gelişmişlik seviyesi hangi aşamada olursa olsun dünya ekonomilerin yaşadığı en önemli sorun işsizliktir. Dünyada sanayi toplumundan bilgi toplumuna doğru hızlı bir değişim yaşanmakta, emek yoğun çalışma yerini bilgi yoğun çalışmaya bırakarak ekonomik ve sosyal dönüşüm gerçekleşmektedir.

Dünya nüfusu yaklaşık olarak 5,5 milyardır. İşgücü 2 milyar, işsiz sayısı ise 800 milyondur. 2025 yılında dünya işgücünün yaklaşık 3 milyar olması beklenmektedir. Nüfus artışı verilerine göre hem dünya nüfusu, hem dünya işgücü yılda 100 milyon artmakta fakat buna karşılık yılda sadece 50 milyonluk bir istihdam yaratılabilmektedir.⁹

Latin Amerika ülkelerinin birçoğunda işsizlik %8-10 Hindistan ve Pakistan'da ise %15'i aşmaktadır. Doğu Asya ülkelerinde %3 lük bir oranla yaklaşık bir tam istihdam söz konusudur. OECD ülkelerinde ise 35 milyondan fazla insan işsizdir. Doğu Asya ile karşılaştırıldığında batılı sanayileşmiş ülkelerin dünya ekonomisindeki ağırlıklarının gerek ekonomik sorunlar gerekse iktisadi güç açısından yitirmekte olduğunu göstermektedir.¹⁰

Avrupa Birliğindeki işsizlik oranı ise Almanya %9,4, Belçika %8,8, İspanya %18,8, Fransa %11,9, Avusturya %4,4, Danimarka %5,1, Finlandiya %11,4, İrlanda %7,8, Lüksemburg %2,8, Hollanda %4,1, İrlanda %7,8, Lüksemburg %2,8, Hollanda %4,1, Portekiz %4,5 ve İsveç'te %8,2 dir. Avrupa Birliğinin aktif nüfusunun yalnızca %61 istihdam edilirken ABD ve Japonya'da bu oran %70 üzerinde ve hemen hemen tam istihdama hakimdir.¹¹

Batılı sanayileşmiş ülkeler küreselleşmenin yarattığı fırsatları yeterli ölçüde değerlendirememektedirler. Bu ülkeler son yıllarda yüksek oranlı işsizlik problemi ile karşı karşıya kalmışlardır. Batı Avrupa'da her konjonktürel değişim sonrası işsizlerin sayısı daha da artmıştır. OECD'nin araştırmasına göre sanayileşmiş ülkelerin temel sorununu hızlı bir şekilde değişen dünyadaki yapısal değişime ayak uyduramamasıdır. Ücret, eğitim ve sosyal güvenlik sistemlerinde yapılacak reformlarla uyum sağlanabilir. Amerika ve Avrupa'da bu bağlamda önemli farklılıklar gözlemlenmektedir.

Amerika'da ücretler arasında önemli farklılıklar vardır. Faktör fiyat eşitlenmesi vasıflı vasıfsız çalışanlar arasında ücret farklılıkları doğurmakta ve ücretleri aşağı doğru çekmektedir. Özellikle hizmet sektöründe çalışanların çoğu Avrupa ile karşılaştırıldığında asgari hayat standartlarının altında ücretle çalışmak zorundadır. Avrupa'da ise ücretlerde devamlı artışlar sağlanmıştır. Ayrıca ilave ödemeler ve devletin ödediği işsizlik yardımları ile de desteklenmiştir. Bu durum sonuçta özel-

⁹ AKTAR: 1996, 20.

¹⁰ SCHCOSSER: 1998,57.

¹¹ İKV. 1999, 4.

likle uzun süreli işsizliğe neden olmaktadır. Bu süreç vasıfsız işçilerin çalıştığı alanlarda daha da yüksektir.¹²

Gelişmiş ülkeler arasında istihdam politikası açısından farklılıklar mevcuttur. Bu ülkeler piyasa güçlerine ağırlık vererek, sosyal güvenliğe olan talebi arttırarak, esnek çalışma şartları uygulayarak farkları azaltabilirler.

İşgücü pazarına ilişkin üç model geliştirilmiştir.¹³

-ABD modeli; bu model'e pazarların yeniden düzenlenmesi düşük ve orta düzeyli gelir kesiminde ücretlerin düşürülmesi ve sendikaların gücünün sınırlanmasıdır.

-Alman modeli; sosyal birlik, karşılıklı anlaşma, yuvarlak masa, iş için yoğun aksiyonlar ve birlikler ilkelerine dayanmaktadır. Geniş kapsamlı çalışanın daha güçlü hatta duygusal bağlarda işletmeye ve onun bulunduğu bölgeye bağlı olması şartlarına dayalı bir ömür boyu işyeri esaslı modelidir.

-Avrupa Birliği Komisyonu Modeli; daha çok Fransız etkisi altında geliştirilmiş olup, büyümenin ve istihdamın politika yolu ile yapılabileceği ve planlanabileceği temeline dayanır. Hemen hemen bütün sorunların çözümlenmesinin tek yolu olarak altyapının iyileştirilmesi konusunda kararlı bir politikanın izlenmesi, özellikle Avrupa karayolu, demiryolu, telekomünikasyon ağlarının ve gerekli araştırma kurumlarının kurulması gösterilmektedir.

Avrupa Birliği Komisyonu, Avrupa İstihdam Paketi'nin oluşturulmasına katkıda bulunmak için 21 Nisan 1999 tarihinde bir tebliğ kabul etmiştir. Bu tebliğ de makro ekonomik politikaların istikrarı, ulusal istihdam politikalarının iyileştirilmesi, mal hizmet ve sermaye piyasalarının reformu gibi farklı boyutlu önlemlerin, istihdam sorunlarının çözümlenmesi amacıyla dengeli biçimde sürdürülmesini hedeflemektedir.¹⁴

İşsizlik dünyada iki sebepten dolayı meydana gelmiştir.¹⁵

-Birincisi, yüksek teknoloji ve otomasyondur; Üretim giderek emek yoğun sanayilerden makine ve sermayeye doğru gitmektedir.

-İkincisi, uluslararası rekabetin giderek acımasız hale gelmesi ve hatayı affetmez bir yapı arzemesi yüzünden ucuz emeğin bulunduğu yerlere doğru, sermaye ve yatırım akışkanlığının sağlanmasıdır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi, küreselleşme sürecinde üretimin hızla gelişmesinde anahtar faktör rolü oynamaktadır. Teknoloji, verimlilik ve istihdam ilişkilerinde verimliliği yükseltmekte ve belirli bir üretim seviyesindeki emek talebini azaltmaktadır. Özellikle yeni teknolojik değişmeler daha yüksek vasıflı işçi talep etmekte, düşük vasıflı işçilere olan talebi büyük ölçüde azaltmaktadır.

¹² BİRİNCİ: 1997, 7.

¹³ SCHCOSSER: 1998, 58.

¹⁴ İKV: 1999, 4.

¹⁵ EKİN: 1997, 181.

Teknolojik gelişmeler, işgücünün önemli bir kısmının vasıfsız veya yanlış vasıflı ve yeniden eğitilmesi mümkün olmayan gruplara dönüşmesine de yol açmıştır. Böylece, 1990'lar döneminde iş yaratma politikaları, temel olarak yeni işgücü ihtiyaçlarının dışında kalan bu işgücünün vasıfsız seviyesinin yükseltilmesini zorunlu kılmıştır. Güçlü yeni teknolojiler dünyanın farklı bölgelerinde değişik savaşlar vermektedir. Doğu Asya ülkelerinde, yüksek üretim artışı, verimlilik büyümesi ve tam istihdam birarada gitmektedir. Avrupa'da ise, üretim artışı beraberinde yeni istihdam fırsatları yaratmamakta ve bu büyüme iş yaratma yerine, işlerin sayısını azaltmaktadır.¹⁶

Küreselleşme, sanayileşme, ticaret ve hizmet kesimlerinde varolan ve işletmelerin kaçınılmaz olarak karşı karşıya kaldıkları rekabetin boyutlarını ve etki alanlarını değiştirmiştir. Rekabetin evrenselleşmesinde, üretimin ülkelerarası yatay entegrasyonunun payı büyüktür. Günümüzde geleneksel üretim faktörleri rekabet gücü ve rekabet avantajını belirleyen unsurlar olmaktan çıkılmakta, buna karşın yatırım harcamaları giderek artan bir oranda, dünya ekonomisinin itici gücü olarak ticaretin yerini almaktadır. Etkisi gün geçtikçe artan rekabetle birlikte değişen Pazar şartları ve teknolojik gelişmelerde, işletmelerin ve dolayısıyla ülkelerin rekabet güçlerini önemli ölçüde etkilemektedir.¹⁷

Uluslararası piyasalarda sanayileşmiş batı ülkeleri, bir tarafta verimli ve düşük işçilik maliyetine sahip ülkeler, diğer tarafta Japonya gibi kaliteli, esnek ve verimli çalışan ülkelerin hızlı ve yoğun rekabeti ile karşı karşıyadır. Bundan dolayı ülkelerin küreselleşme sürecinin yarattığı boşluklara karşı alternatif politikalar üretmeleri gerekmektedir.

Dünyada işgücü açısından yaşanan son gelişmeler esneklik adı altında açıklanmaya çalışılmaktadır. Esneklik emek piyasasının küreselleşmesinin bir sonucudur. Küreselleşen emek piyasasının ve esnek işgücü kullanımının üç önemli gelişmesi vardır.¹⁸

-İşgücünde küresel bölgesel, ulusal ve hatta işletme bazında kutuplaşma önem kazanmıştır. İşgücünün nitelikli-niteliksiz örgütlü örgütsüz gibi ayrımları dışında, daha derin bir ayırım içine girmesi anlamında kullanılmaktadır. İşgücünde bir ülkede bu tür ayrımlar hep olmuştur. Bugün yaşanan ise işgücünün küresel, bölgesel ve ulusal düzeyde iki kutba doğru itilmesidir. Bir tarafta bilgi uzmanlık ve nitelik açısından gelişmiş ve küresel çapta çalışma olanağına sahip elit diyebileceğimiz bir işgücü öbür tarafa niteliksiz ve giderek kendisine daha az ihtiyaç duyulan bir işgücü. Birincisinin özgürlük alanı geniştir, çalışma koşulları oldukça doyurucudur. Diğer grupta ise istihdam olanakları da, çalışma koşulları da giderek kötüleşmektedir. İşgücünün bu bölünmesi ucuz-pahalı emek, nitelikli-niteliksiz işgücü anlamında bir bölünme değil, dünyada küçük ve elit bir işgücü için koşullar gelişirken, büyük bir kesim için istihdam dışı kalmaya mahkum olma gibi bir bölünmedir.

¹⁶ EKİN: 1997, 191.

¹⁷ ARI: 1997, 56.

¹⁸ KORAY: 1997, 22.

-İkinci bir sonuç çalışma yaşamındaki kuralızsızlaşma eğilimidir. Zaman içerisinde ve emeğin mücadelesi ile kazanılmış olan haklar ve kurallar, işgücü piyasasının küreselleşmesi nedeniyle ve esneklik adı altında giderek yerlerini her duruma göre değişen kurallara bırakmaktadır. Yasaların, toplu sözleşmelerin, hakların ve güvencelerin yerini, değişken, güvencesiz ve işverenin tek tarafı belirlediği kurallar almaktadır.

-Küreselleşmenin emek için getirdiği üçüncü önemli sonuç, bu kuralızsızlaşmayla paralel olarak ulusal devlet ve ulusal politikaların emeği koruma işlevinin azalmasıdır. Küreselleşen sermaye ve piyasa karşısında, ulusal devlet önemli ölçüde geriler ve güç kaybederken, bunun en önemli faturası da işgücüne çıkmaktadır. Küresel rekabet nedeniyle sermaye, emekten olduğu gibi, ulusal devletten de emeği koruyucu politikalarından fedakarlık istemektedir. Ekonominin istikrarı, sermayenin özgürlük alanının genişletilmesine karşılık, emeğin var olma ve mücadele alanının daraltılmasıdır.

2. Küreselleşmenin Türkiye'de İstihdama Etkisi:

Türkiye, ekonomik ve sosyal içerikli çok boyutlu sorunlara yol açan işsizlik olgusuyla karşı karşıyadır. Hızlı nüfus artışı, iç ve dış göçler, kentleşme, bölgelerarası gelişme farklılıkları, yatırım ve eğitim politikaları, ekonomi de yeniden yapılanma arayışları içinde işten çıkarmaların artması bu sorunun nedenlerini oluşturmaktadır.

İşsizlik sorununun meydana getiren faktörler içerisinde nüfus artışı özel bir önem taşımaktadır. 1997 yılı Kasım ayında yapılan Genel Nüfus Tespiti sonuçlarına göre Türkiye'nin nüfusu yıllık % 2 oranında bir artışla 62.865.574 kişidir. Son yıllardaki toplam işsizlik oranı ise 1994 yılında % 8.1, 1995 yılında % 6.9, 1996 yılında % 6.1, 1997 yılında % 6.4 ve 1998 yılında yaklaşık % 6.4'dür.¹⁹

İşgücü 1998 yılı Nisan ayında bir önceki yılın ortalamasına göre yaklaşık % 1.3 artarak 22.2 milyona, istihdam ise % 1.2 oranında artışla 20.7 milyona yükselmiştir. Eksik istihdam % 5.6 dan % 6.1 düzeyine çıkmıştır. Böylece işsizlik artı eksik istihdam nedeniyle atıl işgücü oranı %12.5 olmuştur. Kentlerde eğitimli gençler arasındaki işsizlik önemini korumaya devam etmiştir. Eğitimli gençler arasındaki işsizlik oranı %30.2 olarak gerçekleşmiştir. Toplam istihdam içinde sanayinin payı % 40.9, en yüksek payı % 41.9'la tarım sektörü almaktadır. Verimliliğin çok düşük olduğu tarım sektöründe geniş bir işgücünün barındırılması işgücü piyasasının etkisinin sınırlanmasına yol açmaktadır²⁰

Global yada bölgesel bütünleşme hareketlerine Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan bu yana önem vermiş ve katılmıştır. En önemli bölgesel bütünleşme hareketi 1964 yılında, yürürlüğe giren, Ankara Anlaşması ile resmen başlayan Avrupa bütünleşmesidir. 1970'li yıllarda içe dönük bir tavır izlerken, 1980'li yıllarda ise piyasa ekonomisine, serbest rekabete ve dışa açılmaya dayalı yeni bir ekonomik sisteme geçiş çabaları ortaya çıkmıştır. Avrupa Birliğine tam üye olmak ve dünya pazarla-

¹⁹ DİE: 1998, 70.

²⁰ TOBB: 1999, 8

rında rekabet gücünün arttırarak ekonomisini güçlendirebilmek için bir fırsat olarak değerlendirdiği Gümrük Birliği 1 Ocak 1996 tarihinde Avrupa Birliği ile oluşturmıştır.

Doğu Bloku ülkelerinde 1989 yılında başlayan demokratikleşme ve pazar ekonomisine geçiş sürecine paralel olarak Türkiye, aralarında tarihsel ve kültürel açılardan yakın bağları olan Türk Cumhuriyetlerinde bulunduğu bu ülkelerin dünya ile bütünleşme sürecine, Karadeniz Ekonomik İşbirliği'nin kurulması ve ECO'nun yeniden yapılandırılmasına katkıda bulunmuştur.

Diğer taraftan Türkiye ekonomisinin 1980'li yıllarla birlikte dünya ekonomisi ile bütünleşme sürecinde makro ekonomik dengeler sağlanmadan finansal liberasyona gidilmesi mevcut dengesizlikleri arttırmıştır. Emek piyasasında istihdamı artırıcı bir gelişme sağlanamamış ve işsizlik sürekli bir sorun olmaya devam etmiştir. İşgücü arzındaki artışa rağmen tasarrufların finansal sektöre kayması ve böylece yatırımların gerilemesi sermaye birikiminin yetersiz oluşu, işgücü verimlilik artışı ve işgücü arz artışı arasındaki uyumsuzluk işsizliği arttırmıştır. VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı verilerine göre 1990 - 1994 döneminde istihdamda gerileme olmuştur. 1990 yılında 18.364.000 olan işgücü sayısı 1994'de 18.285.000 gerilemiştir. Bu dönem içerisinde çalışabilir durumdaki nüfusta artış olmasına rağmen yeni iş imkanları yaratılamamıştır.²¹

SONUÇ

Ülkelerarasındaki ekonomik, siyasi, sosyal ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik ayrımlara dayanan kutuplaşması, sanayi toplumundan bilgi toplumuna doğru hızlı bir değişimin yaşandığı küreselleşme sürecinde emek yoğun çalışma yerini bilgi yoğun çalışmaya bırakarak, bir ekonomik ve sosyal dönüşüm gerçekleştirmektedir.

Küreselleşen dünyada ülkeler yeni işyerleri yaratabilmek ve mevcutları koruyabilmek için uluslar arası rekabette başarılı olmak zorundadır. Dünya nüfusu artarken, yeni dünya ekonomisinde küreselleşen sistemden yararlanan gelişmiş ülkeler ve sistemin dışında bırakılan gelişmekte olan ülkeler arasındaki uçurum gittikçe genişlemektedir. Dünyanın bir pazar haline dönüştüğü ulusal sınırların dışına çıktığı bir ortamda teknolojik gelişmeler yakından takip edilmelidir. Vergi sistemi daha çok büyümeyi ve istihdamı geliştirici yönde olmalı, iş dünyası yatırımı ve istihdamı teşvik edici hale getirilmeli, yeni piyasalar yurt içinde ve dışında araştırılarak mevcutlar korunmalıdır. Yeni piyasaların oluşturulamaması durumunda; makro ekonomik açıdan istikrarlı büyüme için düşük enflasyon oranları, düşük üretim birim maliyetleri, düşük bütçe açığı, düşük oranlı vergiler, sosyal güvenlik sisteminde reform, istikrarlı döviz kuru yönünde başarı sağlanmalıdır.

Küreselleşmeyle sermaye dünya çapında emek serbestliği kazanırken emeği ulusal sınırlar içerisinde tutmaktadır. Bilgi teknolojisi ve beceri kazanmayı hızla gerçekleştiren sektörler ve bölgeler istihdamda ortaya çıkan olumsuzlukları en aza indirmeyi başarmışlardır.

²¹ BİRİNCİ: 1997, 9

Türkiye'nin sermayeye yaklaşımında, dünya piyasalarıyla bütünleşme çerçevesinde dışa açık, katma değeri ve rekabet gücü yüksek ve aynı zamanda ihracata dönük, küçük - büyük sanayi bütünleşmesinin sağlandığı hammadde ve insan kaynakları gibi avantajlarının değerlendirildiği bir sanayi yapısı gereklidir.

Türkiye'de işsizliğin artmaması ve istihdamın korunabilmesi için; yeni iş sahalarının açılmasına yönelik politikalar alınmalı, büyüme istikrarlı bir şekilde sürekli gerçekleştirilmeli, makro ekonomik politikalarda tutarlı davranılmalı, yeni piyasalar, yeni ülkeler bulunarak ihracat artırılmalı, özelleştirme sonucu işsiz kalacaklara özel projeler uygulanmalı mesleki eğitime daha fazla önem verilmeli, çalışma saatleri ile ilgili politikalar yeniden düzenlenmeli, istihdam hizmeti veren kamu kuruluşları daha nitelikli ve daha hızlı hizmet sunar hale getirilmelidir.

2000'li yıllara doğru, Türkiye bütün sektörlerinde gerekli teknolojik ve örgütsel değişiklikleri yaparak küreselleşen dünya piyasalarında rekabet edebilme potansiyeline ulaşmalıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AKTAR, Cengiz: "İşsizlik Sigortamız Dayanışma mı?", **Milliyet**, 9.2.1996.
- ARI, Selçuklu: "Küreselleşme, Değişen Rekabet Dengeleri ve Türkiye", **Görüş**, Ağustos 1997.
- BİRİNCİ, Yüksel: "Globalleşen Dünyada Emek Piyasası", **İktisat Dergisi**, Temmuz 1997.
- DİE: **Türkiye Ekonomisi İstatistik ve Yorumlar**, 1998.
- DPT: **Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler**, Ankara 1999.
- DPT: **Küreselleşme, Bölgesel Entegrasyonlar ve Türkiye (Değerlendirme Raporu)**, Ankara 1995.
- EKİN, Nusret: **Küresel Bilgi Çağında Eğitim - Verimlilik İstihdam**, İTÜ, Yay. No: 1997 - 43.
- İKV: **AB Komisyonu**, Nisan 1999.
- KARLUK, S. Rıdvan : **Uluslararası İktisat**, İstanbul 1998.
- KORAY, Meryem: Küreselleşme İlerlerken Gerileyenler", **İktisat Dergisi**, Temmuz 1997.
- SCHLOSSER, Hans Jurgen: "Küreselleşme Sürecinde İşgücü", **Banka ve Ekonomik Yorumlar**, Mart 1998.
- ŞAYLAN, Gencay: **Küreselleşme**, 1997.
- TOBB : "İşsizlikle Mücadele", **Ekonomik Yorum**, Mart 1999.
- WATERS, Malcolm: **Globalization**, Rautledge, Londra 1995.